

תיקונים

נחמה

קשה מאוד לקבל נוחם, על הריסת בתים גדולים וטובים, על אובדן מרכזים שהיו לנו לאורות מאירים חשכת גלותינו.¹

מה ההבדל בין נוחם לנחמה, ובכלל בין לשון זכר ללשון נקבה? אולי נחמה היא יותר הדבר עצמו, היא הסוף של התהליך – כמו שמחה, אמונה, בינה, אלו ביטויים שמתארים יותר את התופעות מצד עצמם. הנחמה היא הגאולה, ואילו בנוחם עדיין אין נחמה, הנוחם נמצא במחשבה, הוא מנחם מתוך תפיסת העולם שלו. כלומר, אדם יכול להתנחם במחשבה, גם כאשר הוא בדרך ועדיין אין נחמה. הנחמה תבוא רק בסוף התהליך, כשכל הגלויות יתקבצו לארץ ויהיה שלום והשראת שכינה, וכל שאר האידיאלים שעם ישראל כל כך חולם עליהם – כל דבר אחר איננו נחמה.

אפשר להבין מדוע רחל מבכה את בניה ומאנה להנחם – בגלל שאין נחמה, רחל לא מוכנה להתנחם בשום תכלית. ככה זה אמור להיות, בגלל שנחמה היא משהו אבסולוטי. ואילו נוחם הוא כמו דעת, הוא סוג של הסתכלות והשקפה.

נוחם

עולא ניסה לנחם את רב חיסדא, להגיד לו שזה המצב ובסוף זה יהיה כדאי. אבל רב חיסדא עונה לו שזה לא מנחם, כיוון ש'קשה מאוד לקבל נוחם'. הנוחם צריך להיות מבט שמאפשר לאדם להיות שותף בתהליך, תוך כדי התהליך המסובך עצמו.

אפשר לומר שיש לרב חיסדא סוג של כעס, או אי הסכמה. לא מדובר על יהודי חוטא, שמלא בפחדים וחרדות שקשורים לחטא. אלא מדובר על אמורא, גדול בתורה, שחוה כאב עמוק עד כדי כך שהוא נאנח. הוא ידע שכל מה שהקב"ה עושה הוא לטובה, אבל בכל זאת קשה להתנחם, קשה להסכים לכך שבית נהרס, קשה להסכים לסבל הגדול של אותו אדם ולסבל שכל הקהילה סבלה מכך שמפעל החסד שלו נחרב. אז אין כאן נחמה, אבל אולי איזושהי השקפת עולם שנותנת לנו את היכולת ללכת עם התהליך ולא רק לסבול אותו. לפעמים אנחנו סובלים את המהלכים מתוך שיש בנו אמונה ויש לנו אמן בקב"ה; אבל לפעמים אנחנו תוהים על המהלך וקשה לנו להיות שותפים, בגלל שאין לנו

---

¹ עין איה ברכות, פרק תשיעי, קכא.

את המבט והיכולת להשקיף ולראות את מה שקורה, לכן אנחנו חושבים שכבר הסתדרנו ופתאום מופיע סיבוך, במקרה כזה אדם אובד עצות מול הסיבוך.

הנושא של הנוחם הוא להבין ולרדת לעומקה של ההשגחה האלוקית, לראות את הגודל שלה.

תיקונים

ביחוד קשה לצייר איך יתכן שתצא תקנה וטובה על ידי ביטול מרכזים שהם לעצמם טובים, ומשפיעים רב טובה על הכלל המפוזר ונדכא בצרות גלותו.

הביטוי 'שתצא תקנה וטובה'² מגיע מהביטוי 'תיקון' או 'תיקונים'. כמו שיש את ספר ה'זוהר' ויש ספר 'תיקוני זוהר', בפשטות תיקוני זוהר הוא ספר יותר עמוק מהזוהר. תקנה באה מתוך השקפת עולם של גודל, לכן כאשר נעשה נס לאדם, יש לו צורך לעשות תיקון. רואים זאת כאשר רשב"י יצא מהמערה³ והוא רצה לעשות תיקון. גם הרב כתב⁴ בתקופה של הצהרת בלפור, שבגלל שקורה נס צריכים לעשות תיקון.

מהו נס? נס איננו שנפתחים השמים ומתרחשים שינויי טבע. בהצהרת בלפור לא הייתה יד שיצאה מהשמיים ושינתה את ההיסטוריה. אנשים פעלו, הציונות פעלה, גם הרב עצמו פעל, הייתה עבודה דיפלומטית, אבל למרות שהפעולה הייתה אנושית, הייתה שם רוממות רוח – אנגליה הייתה מדינה אפורה, העם האנגלי הוא עם דתי, ופתאום צנחה עליהם רוח להיות 'כורש' של התקופה שלנו. הרברט סמואל שהיה הנציב, חשב שהוא משיח. כל זה קרה בתוך המצב הקשה של היהודים בזמן מלחמת העולם הראשונה, ילדים מתו מרעב, הייתה את המהפכה הקומוניסטית, והייתה מלחמה נוראית, ופתאום יש קרן אור שפורצת, חזון משיחי שמאיר פתאום.

גם באותו רגע שרשב"י יצא מהמערה, לא קרה שום שינוי טבע, בסך הכל נפטר הקיסר הרומי הקודם ובמקומו הגיע אדם שלא היה לו מאבק עם רשב"י, אז רשב"י יכל לצאת. אבל הייתה שם רוממות רוח גדולה, גם בשבילו וגם לכלל ישראל.

² כך מופיע במהדורה ראשונה. במהדורה שנייה שונה ל'תקה וטובה'.

³ עין איה שבת, פרק שני, רפג.

⁴ אגרות ראייה ג, אג' תשמג.

כשיש נס במובן הזה, אפשר לנצל את הרוממות הרגשית והמחשבתית הזו בשביל לעשות משהו – דבר זה נקרא תקנה. בדרך כלל כשמנצלים תקנה, לא מנצלים אותה לעשות דבר פשוט שהיה ניתן לעשות גם ללא האור הזה.

מעלי עולמות

האור של התקנה קשור לעבודת העילוי של מעלי העולמות.

יש צדיקים שהעבודה שלהם היא 'מבררי ברורים', ויש צדיקים שהם 'מעלי עולמות'.⁵ נסביר את ההבדל ביניהם: מבררי ברורים הם צדיקים שיכולים לראות ולברר את הטוב שיש באדם, גם כשהוא מועט, ולחזק ולרומם אותו. דבר זה נכון לא רק לגבי אנשים, אלא גם לגבי תרבויות וגם לגבי תהליכים שקורים במציאות. תכונה זו בולטת גם בחינוך, לפעמים נראה שהכל מסובך ואם ניקח את הנקודה הטובה ונרים אותה, נראה איך בעצם שינינו את האדם לגמרי.

העבודה של מעלי העולמות מתחילה כאשר אין מעט טוב שאפשר למצוא באדם, או שגם המעט שיש רקוב לגמרי. לא מדובר דווקא על דמות שלילית, אלא גם דמות שסך התופעות שלה סגור והיא מנועה מלהבין דבר גדול. כלומר, אדם מסובך, או מציאות מסובכת ומורכבת שנעולה בתוך עצמה – אין בה משהו שלילי, היא פשוט לא מתאימה, ואין איך להרים אותה. בכל זאת מעלי העולמות יכולים לתקן אותה, בכך שהם חיים אותה – על ידי זה הם הופכים אותה לטובה. פעולה זו נקראת לתקן, כשאינן אפשרות לשנות.

אותו דבר כאשר קורה לאדם נס – איזו התפקחות מדעית מוסרית וערכית – והוא לוקח אותה ומשתמש בה בשביל לחיות את התכונות שלו ברמה יותר גבוהה. את התכונות עצמן הוא לא יכל לשנות, אבל בגלל שפתאום קרתה הברקה חדשה, עכשיו הוא יכול לקחת את כל מה שיש בו, עם כל הבעיות, ולשים את זה במקום חדש.

אהבה עצמית

אחת הדוגמאות של תכונה שלילית שניתן להעלות, היא האהבה העצמית⁶: בפשטות, כל עוד יש באדם אהבה עצמית הוא לא יכול להגיע לשום מקום, ככל שה'אני' שלו יותר גדול, ככה הוא יותר מש'לה את האדם. יכול להיות שלא שמים לב, אבל הוא קיים וחזק מאוד. למשל הצינונות שהיא נפלאה, יהודים באים לארץ ובונים מוסר וערכים, אבל היא מלאה

⁵ אורות הקודש ד, עמ' תקיג.

⁶ אגרות ראיה, אג' קמ; ערפילי טוהר, עמ' כא, ('בשביל').

ב'אני' וזה גאוה – העובדה שהיא נחמדה ושיהודים באים לארץ היא רק לגריעותא, מכיוון שזה יותר משלה. לכן האהבה העצמית היא הקליפה שבקליפות.

הרב מסכים עם כל זה, אבל הוא מציע דרך להתמודד עם האהבה העצמית, הוא אומר שאפשר לחיות אותה במקום אחר, כמו המושג טבע.

בדרך כלל הדברים הטבעיים הם הדברים הכי נמוכים שיש, אלו תאוות, יצרים וכל מיני הכרחים שאדם חייב לממש, ובעצם הם רק מקטינים ומשפילים אותו. אבל יש אפשרות אחרת: שטבע הוא איך שדברים רוחניים מתממשים כאן בעולם. האהבה העצמית היא דוגמא לטבע, מכיוון שהיא מאוד טבעית לאדם. הבעיה איתה שהיא עושה אותו לאגואיסט, אנוכי, נצלן ומזלזל באחרים, בגלל שאדם אוהב את עצמו הוא דואג לעצמו ולא לאחרים.

אבל אפשר לקחת את האהבה העצמית ולשים אותה במקום אחר: במקום שהיא תהיה רק אגואיזם, אפשר להפוך אותה לסובייקט חושב. לכאורה זה אותו דבר בדיוק רק המילים השתנו. אנחנו לוקחים את אותו אדם אגואיסט במוכח החמור ביותר, ובמקום להגיד שהוא אגואיסט, אנו אומרים שהוא סובייקטיבי וכל מה שהוא רואה הוא רואה בתוך המבט שלו, אפשר לומר שזו רק מכבסת מילים, הוא נשאר אותו אדם אנוכי שחושב רק על עצמו. אבל יכול להיות שההבדל איננו רק סמנטי אלא שינוי אמיתי – זה מה שנקרא מעלי עולמות, הם רק מגדירים הגדרות חדשות. אבל בעזרת ההגדרות החדשות הטבע כבר איננו נחש, במקרה הכי גרוע הוא עיוור ולא יודע שהוא עושה דבר שיזיק לו. לא נכון להאשים אותו שהוא נחש.

כאשר פפוס בן יהודה נעל את אישתו, הוא הפך אותה לשטן ונחש, לכן היא באמת יצאה וזינתה ונולדה ממנה הנצרות. אבל באמת אישה בסך הכל רוצה בית חם ואהבה. רבי עקיבא שינה את המבט, הוא אהב את אישתו⁷. זו דוגמא לכך שלפעמים כשמגדירים דבר באופן שונה, רואים את הכל אחרת.

היכולת לשנות את ההגדרות היא נס – הסיבה שקודם לא ראיתי, היא מכיוון שקודם הייתי שרוי עמוק בתוך החושך, אז התופעה הזו הרגיזה, דיכאה והשפילה אותי, ופתאום יש אור, ואז אני רואה שזו בסך הכל אבן קטנה שבגללה נפלתי, לא צריך לפוצץ אותה,

⁷ לא צריך בכלל להשוות ביניהן, רחל הייתה אישה גדולה ומרים הייתה אישה זונה. אבל אולי גם מרים הייתה אישה גדולה, לא סתם יודעים את השם שלה, משמע שהיא הייתה אישה מפורסמת. אבל מכיוון שנעלו אותה היא נהייתה 'שטן' ו'נחש'. אבל כשרבי עקיבא שינה את המבט, הוא שינה כל הסיפור.

אפילו יכול להיות שזו אבן יפה שאפשר לעשות איתה משהו. לפעמים שינוי הגדרה הוא משהו עמוק.

האהבה העצמית נחשבת לאויב המרכזי אצל תנועות החסידות והמוסר. כאשר בא מעלה העולמות הוא שינה את ההשקפה ואמר שלא צריך להילחם באהבה העצמית. אמנם יכול להיות שהאדם שאומר ככה הוא בעצמו נחש והוא בסך הכל רוצה להצדיק את האהבה העצמית שלו, אבל אם גם הקב"ה סובייקט, אז בתכונה הזו האדם הכי דומה לו, ממילא בהחלט יש לאדם אוטונומיה וחופש – אמנם זה אחד המקומות שהאדם עלול להיכשל בהם הכי הרבה, אבל זה לא נובע מנמיכות אלא ממעלה.

הקדושה שבטבע

יוצא שכשיש לאדם נס, הוא יוכל לקחת תופעה שקודם שברה אותו לרסיסים במובן הכי ריאלי, ועכשיו בגלל שיש לו מבט חדש הוא יכול להשתמש בה לכיוון אחר.

אותה דמות חדשה שהתעלטה, עדיין צריכה להתעסק גם במלחמה בטבע,⁸ אבל זה כבר משהו אחר לגמרי: אדם לא בא להרוג את עצמו, הוא עסוק בלפתוח לעצמו אפיקים מרוממים יותר. ההבדל נובע מהמהות של מה שאדם מתעסק בו. גם כדי להפיק אירוע של 'אלף מיני זמר' צריכים להתעסק בדברים קטנים ונמוכים – אבל הדבר שהופך את המנצח להיות מנצח זו המהות של מה שהוא מתעסק בו. אותו הדבר מעלי העולמות שמשנים את תפיסת העולם, לא מזניחים את התיקון של הטבע. הם עושים זאת על ידי השקפה פנימית ועמוקה יותר, שמקורה ביכולת תבונית לראות דברים גדולים ועמוקים יותר, וממילא גם ההתייחס לפרטים בצורה אחרת לגמרי.

פעם מישהו טען שהעיסוק בנושא הזה איננו חינוכי. בגלל שכשאדם ששומע שהוא יכול לאהוב את עצמו, הוא עלול להיהפך לאגואיסט. אבל הרב והרצי"ה לא חששו, עובדה שהם פרסמו את זה.⁹ תפיסת העולם של הרב הייתה שאפשר לעשות את הדבר הזה אם יודעים איך ולמה, נכון שיש בעיה וצריך להתמודד איתה, אבל יש שם גם דברים נפלאים – כגון הסוגיה של האורגן הרוחני¹⁰; והנושא של הסובייקט, שבעצם גם הקב"ה הוא רק סובייקט, והסובייקט עושה את הכל.¹¹

⁸ עיין בעקבי הצאן, עמ' קיב, (מאמר 'הדור').

⁹ אגרות ראיה, אג' קמ.

¹⁰ מאמרי הראיה, עמ' 14; אורות, ישראל ותחיתו, לא.

¹¹ ערפילי טוהר, עמ' כא, ('בשביל').

חלונות

יש סיפור של רבי נחמן על המתקן הגדול¹². לא כל אחד יכול להיות המתקן של רבי נחמן, המתקן הוא אדם שתמיד שמח. מתקן זו השקפת עולם של נוחם, זה מבט שיודע איך באמת להתנחם ולהביא נוחם למציאות.

יש השקפות עולם שלא מאפשרות להתנחם ויש השקפת עולם שמאפשרת להתנחם. לא כל אחד יכול להתנחם – בשביל להתנחם צריך לחשוב מחשבות אחרות. הנוחם הוא השקפת עולם שיש בה באמת מבט פנימי יותר. אדם שאין לו את המבט הזה מרמה את עצמו – הוא אדם עליו ולא אדם עם נוחם.

באורות התשובה¹³ הרב מסביר שצדיק יכול להשתמש בנפילות שלו בשביל להביא נוחם. אדם רגיל שנופל, שובר את הראש או את הרגל מכיוון שהוא לא יודע איך לקום, אבל צדיק שנפל חי את המקום בהארה אחרת ואז הוא גם יכול להשתמש בזה ולהאיר לאנשים איך להתמודד עם התופעה הזו – זה נקרא נוחם.

גם כאן, המצב על הפנים, מצב קשה, אז איך מתנחמים?! העובדה ש'דיו לעבד להיות כרבו' איננה מנחמת, לא מספיק שאני סובל, גם הרב שלי סובל?! – זה דומה לחלון של קפקא¹⁴, שכשפותחים אותו מגלים שגם בחוץ נורא ואיום. כל עוד אדם חושב שרק אצלו נורא ואיום, ובחוץ יש אור, לפחות יש לו תקווה, אולי הוא גם כועס על כך שרק לו עצוב. אבל כשהוא פותח את החלון ורואה שגם בחוץ נורא ואיום, אז כבר אין תקווה. לכן אם אנחנו מחפשים מבט שמביא נוחם, הוא צריך להרים את האדם לגובה רוחני ותודעתי שהוא לא היה בו קודם. לכן זה קשור לנס – נס במובן הפנימי, שנפתחים השמים ואדם יודע מה לעשות, זה לקבל נוחם. לכן 'קשה מאוד לקבל נוחם' – נכון, מה אפשר להגיד.

שאלה: איך השינוי בהשקפת העולם של הצדיק, משפיעה על האדם שמולו?

תשובה: המבט על הטבע כהופעה אלוקית אדירה, שייך לכולם. הצדיק יכול להראות אותו וזה משליך גם על הפושע. לכן כאשר נגדיר את ההגדרות באופן שונה, יכול להיות שיפתרו גם בעיות ארוכות שנים, כיוון שלפעמים השקפת העולם היא הפתרון הכי אמיתי.

¹² סיפורי מעשיות, 'מעשה מביטחון'.

¹³ אורות התשובה, פרק ח, ו.

¹⁴ בדרך כלל החלון הוא מה שנותן לאדם תקווה. קפקא לוקח את המוטיב הזה ומראה איך שגם כאשר פותחים את החלון ומצפים ולתקווה רואים איך הכל חסר תקווה ומייאש. [א.ש.ל.]

יש לזה עוד דוגמא בסיפור של רבי נחמן¹⁵ על הגן שהיו שם שלושה כיתות של מחבלים: נואפים, מנבלי פה ונותני שוחד. אחד כנגד העין, אחד כנגד האף ואחד כנגד הפה. הם לא ראו את הגנן, אבל הוא תמיד היה שם. הם חשבו שהוא המטורף, ופתאום הם הבינו שהוא לא מטורף, הוא בעצם האדם הנורמלי ביותר שיש שם – הוא היה כל הזמן לידם והוא תמיד היה נלעג בעיניהם.

ניתן לראות באנושות שהרבה פעמים טרום מהפיכה נראה ששום פתרון לא יפתור את הבעיה, מכיוון שכל מה שיעשה רק יחזק את הבעיה, כמו האנחה. ופתאום יש קפיצה, והבעיה נעלמת.

דוגמא לכך ניתן לראות בהבדל בין תנועת חובבי ציון לבין התנועה הציונית.¹⁶ בחובבי ציון ישבו בין השאר גם גדולי תורה, כגון הנציב, הרב מוהליבר, הרב קלישר. ישבו שם גדולי עולם ודנו האם לתרום את העזו שהייתה להם, לישוב הזה או לישוב ההוא. ניתן לראות בפרוטוקולים עד היכן הגיעו הדיונים. עד שבאה התנועה הציונית והעלתה את הרעיון להקים בנק ולפעול מבחינה מדינית, פתאום הם עלו קומה, ואז הכל נראה אחרת. כל הדיונים היו ברמה הרבה יותר גבוהה.

במקום להיכנע למציאות, ניתן להעמיד אלטרנטיבה. האלטרנטיבה נמצאת קודם כל במוח – זו מחשבה שונה.

הנושא הוא התיקון. לכן השאלה היא, מה הקב"ה הרוויח מכך שהוא פירק את המקום הזה? איזה אור גדול יצא מכך, משהו ריאלי, איזה תיקון יש כאן?

הדוגמא אצל רשב"י כאשר הוא יצא מהמערה ועשה תיקון, הרב מסביר שהוא הרים את החברה קצת יותר גבוה ממה שהייתה קודם, הוא החזיר אותה אחורה למצב שהיה לפני שהוא נכנס למערה, או לפני שרבי עקיבא נפטר.

¹⁵ סיפורי מעשיות, 'מעשה משבעה בעטלר'ס', ביום השני.

¹⁶ דוגמא שהרב עודד ולנסקי אוהב לתת.